

Mniejszość polska w krajobrazie społeczno-politycznym Białorusi, Litwy i Łotwy

Termin: 2011-12-08 - 2013-06-07

Kierownik: [Mariusz Kowalski](#)

Wykonawcy: Piotr Eberhardt, [Mariusz Kowalski](#)

Instytucja zamawiająca: Narodowe Centrum Nauki

Numer projektu: 2011/01/B/HS4/05903

(projekt OPUS)

Podstawowym celem proponowanego projektu badawczego będzie analiza, ocena i porównanie położenia mniejszości polskiej w Białorusi, Litwie i Łotwie. Badania obejmą przede wszystkim litewską Wileńszczyznę i białoruską Grodzieńszczyznę oraz łotewski region Łatgalii. Regiony te są silnie zróżnicowane pod względem etnicznym, charakteryzując się m.in. dużym odsetkiem ludności polskiej. Sąsiadując ze sobą tworzą jednocześnie największe zwarte i autochtoniczne skupisko Polaków znajdujące się po za granicami państwa polskiego. Pomimo przeprowadzonej po II wojnie światowej tzw. repatriacji, większa część miejscowych Polaków, szczególnie mieszkańcy obszarów wiejskich z różnych powodów (przede wszystkim trudności czynionych przez władze sowieckie) nie skorzystała z możliwości wyjazdu. Od 1569 r. do 1772 r. wszystkie trzy regiony wchodziły w skład Rzeczypospolitej Obojga Narodów. W latach 1795-1917 w skład imperium rosyjskiego, a w latach 1945-1991 w skład ZSRR. Można mówić o podobieństwie historycznego doświadczenia, przerwany jedynie w okresie dwudziestoleciamędzywojennego. Od 1991 r. każdy z tych regionów znajduje się w innym państwie. Każde z tych państw prowadzi własną politykę w stosunku do zamieszkujących je grup etnicznych, w tym również w stosunku do Polaków. W niektórych przypadkach polityka ta oceniana jest jako antypolska. Dotyczy w szczególności państwa białoruskiego, choć wiele zastrzeżeń budzi także postawa władz litewskich. Stosunkowo najmniej problemów stwarzają relacje mniejszości polskiej z państwem łotewskim.

Głównym celem proponowanego projektu jest porównanie położenia polskiej mniejszości w wybranych do analizy państwach. Porównanie dotyczy zarówno potencjału demograficznego i systemu osadniczego, jak również rozwiązań prawno-ustrojowych. Proponowane badania uwzględnią szerokie tło historyczne oraz bieżącą sytuację społeczno-ekonomiczną i polityczną, której początki wiążą się z rozpadem ZSRR w roku 1991.

Punktem odniesienia dla badań będzie analiza spisów ludności dokonywanych w poszczególnych regionach poczynając od końca XIX wieku (1897 r.) aż po ostatnie z lat 2009-2011 (Białoruś-2009, Litwa - 2011, Łotwa - 2011). Dadzą one informacje dotyczącą rozmieszczenia podstawowych grup ludności (w tym Polaków) oraz zachodzących w tym rozmieszczeniu zmian. Kolejnym elementem analizy są uwarunkowania społeczno-gospodarcze i polityczne. Zbadane zostaną wzajemne relacje pomiędzy poszczególnymi grupami etnicznymi, ich rola w kształtowaniu sytuacji politycznej i społeczno-gospodarczej, zmieniająca się polityka państw w stosunku do poszczególnych grup ludności. Oceniony zostanie również wpływ ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej i politycznej (w tym relacji międzypaństwowych) na położenie ludności polskiej.

Materiał statystyczny, utworzony w oparciu o niego ilustracja kartograficzna oraz wnioski płynące z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej i politycznej staną się podstawą dla porównania dróg rozwoju oraz stanu bieżącego stosunków etnicznych w trzech wybranych regionach, w ujęciu statystyczno-przestrzennym, społeczno-ekonomicznym, politycznym i kulturowym.

Szczególny nacisk zostanie położony na określenie miejsca i roli ludności narodowości polskiej w trzech wybranych do analizy państwach, tak z punktu widzenia demograficznego (liczebność, udział, zmiany), jak również jej kondycji społeczno-gospodarczej, politycznej i kulturowej. Istotnym elementem badań jest wskazanie podobieństw i różnic w sytuacji ludności polskiej.

Publikacje

Artykuły, rozdziały, referaty i inne

- *Eberhardt Piotr*: Przemiany narodowościowe w Łatgalii. - Sprawy Narodowościowe, Seria Nowa, 2012, 40 - s. 63-86.

Artykuły od 2013 roku

- *Eberhardt Piotr*: [Konsekwencje geopolityczne depopulacji trzech państw bałtyckich.](#) - Przegląd Geopolityczny 2017, 19 - s. 49-69.
- *Eberhardt Piotr*: [Polskie Imperium Słowiańskie według map Stanisława Wendekera z 1939 r. i Konfederacji Narodu z 1941 r.](#) - Studia GeoHistorica 2017, 5 - s. 190-199.
- *Eberhardt Piotr*: [Przemiany narodowościowo-językowe ludności Białorusi na przełomie XX i XXI wieku.](#) - Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa 2013, 43 - s. 75-85.
- *Kowalski Mariusz*: [Ludność polska w wieloetnicznych regionach Litwy, Łotwy i Białorusi.](#) - Studia z Geografii Politycznej i Historycznej 2013, 2 - s. 205-237.

Przegląd Geograficzny

- *Eberhardt Piotr*: [Koncepcja Rimlandu Nicholasa Spykmana i jej konsekwencje geopolityczne.](#) - Przegląd Geograficzny 2014, 86, 2 - s. 261-280.

Mapy, atlasy

- *Solarz Marcin W.* (red.), *Zych Maciej, Talacha Jarosław, Wojtaszczyk Małgorzata, Orleański Michał, Skorupska Magdalena, Szczęśna Katarzyna, Wereszczyński Marcin, Górny Krzysztof, Awramiuk-Godun Alina, Iwańczak Bartłomiej, Wójcik Klaudia, Dudek Anna, Kamińska Anna, Górna Ada, Kowalski Mariusz, Deregowska Aleksandra, Solarz Anna M.*: Geograficzno-polityczny atlas Polski. Polska w świecie współczesnym. Warszawa: Trzecia Strona, 2018 - 245 s.